

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ № 19 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

_____ Чахкиева М.М.

Протокол № 1

от «30» августа 2022 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ Картоева М.С.

Протокол № 1

от «30» августа 2022 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ

"СОШ № 19 г.Назрань"

_____ Арчакова М.Х.

Приказ № 162-а

от «30» августа 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 7-х классов

г.Назрань, 2022 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхелла говзамае йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхазарна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзамае йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духьа дола говзамае йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзамае кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоох а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча даькъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенеш шоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

9-11 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун урока керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1ехьара 1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьалххе а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къабста теркам тлабахийта беа дешархоша шоай лоламе беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалъяха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, лалама сурташ дийшачул тлехьагла уж каьхата тла даьха хьожаш.

Балха хлара тайпа, лемаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хлана аьлча, из йоазонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тладулар оттаде, урока лерхламга хьежжа. Деша дешара лерхламашка хьежжа.

- Массанеца цьхана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх таьхар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- Зламигача тоабаца е шинне цьхана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар длаяздар, лакхача говзала тлакхувш хилар хьаьхьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоламагла хьаалар, урока карах ца доалача хлама теркам бар, из тоадара болх бе лерхлам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла маан ха, из таьха.

-Произведенеш шоайла йиста, влашкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е или дакъаца, е суртаца, е кичаца

Произведени турпалхочо дечун баьхан таьхар. Шийна хетачун, ше яхачун доагла масалаш доаладе, даьржа дувзадена къамаьл де.

- Глаглай фаьлгаш кхоллара лерхлам ха, цар лу пайда, цар лерхлам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии билман кхетам балара тексташи санна.

- Кхоллама навькаш хьаьхьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаш, проектни тладулараш кхоачашдеш.

-Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а длаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараш тела. Диалогге, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъаьха хетар чоагладеш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзадена къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгла ха, къовсама юкье дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эздеш дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хьаьхьокхар, къовсам, дов е цатоам длабаккхара тайп-тайпара вариачеш йоалае ха.

- Боккхийчарца къамаьл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедешеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчяр, проекта темага хьежжа, слайдашка хьежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера беама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, влани новкъостал деш хилар)

- Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малаглача этносаца лоархлаш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.

- Кхыйола куьлтураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикагла довзачарех хьадувца ха, куьлтураца е динаца шоай куьлтура е дина тарахетараш хьаала хар (нохчий, татараш, ларбий, сирийцаш, кх. д. а).

-Юкъя а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой в1аш къовсам балара бахъанаш ха.

- Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хъахъокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

- Йозонхой кхолламах ха безам болаш хилар хъахъокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахъан а хъаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокъонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкъера.

- Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йозонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хъалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкъедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хъаювцаха, г1улакхаца дар доацар къоастаде ха.

- Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокъонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокъонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхаи эзделаи т1акхийна хилар;

- дезала вахар довзаш хилар;

- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

- Росси пачхъалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта г1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца г1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Тахан латгача хъале г1алг1ай мотт г1омабара, цу метта йоазув де хара г1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша г1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаьла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хъале т1ехъ т1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта г1омадар, безам т1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беа, беа а беа, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт г1омабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара д1ахъехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта г1омаде г1отлакхета алапаш да: л, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хь, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам т1абахийта беа дешаш д1аоалаша яз дешаи йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беа дешархоша оазаш нийса хъаалара, х1ана аьлча, бери яз деча хана ше харцахъа дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш яз дергда. Из болх г1 классе денз ца хаддаш бе беа, йоазув нийса хургдолаш.

Календарно-тематически план
7-г1а класс, литература

№	Чулоацам	Сахьат	ПЛАН.ХА	ФАК.ХА	Ц1аг1ара болх	Индив. болх
1	Багахбувцама жанраш	1	8.09		О. 4, моллаг1а а цхьа багах. произ. дувца	
2	«Сеска Солсеи Села Пир1ийи», оалам	1	15.09		О. 11 – 12 чулоацам юхахьабувца	
3	«Хьалха баьхача нахах», «Диъ бера нана», ооламаш	1	22.09		О. 13 - 16 чулоацам юхахьабувца	Хьаькьалах дола кицаш дагадоха
4	Наьна кулг»	1	29.09		О. 24 чулоацам юхахьабувца	Нана хестаеш дола кицаш дагадоха
5	«Б1ехали миска саги», фаьлг	1	6.10		О. 25 – 27 чулоацам ха	Дешархочун хоам: «Фаьлгаш»
6	«Зязиков дагалаьца», стих.	1	13.10		О. 32 дагахьа 1омае	Дешархочун хоам: «Зязиков Б.И.»
7	Пхьилекъонгий Амир. «Бартаца дах са халкъ»	1	20.10		О. 33 дагахьа 1омае	Стихотворене анализ е
8	«Даьхенга», стих.	1	3.11		О. 34 дагахьа 1омае	Даьхенах дола кицаш дагадоха
9	Мерешкнаькьан С. «Наьна мотт», стих.	1	10.11		О. 35 дагахьа 1омае, Дахкилгнаькьан И. биографи еша	Дешархочун хоам: «Магас – Г1алг1айчен столица»
10	Боазаркьанаькьан Идрис. «Сай», дувцар	1	17.11		О. 36 - 39 чулоацам юхахьабувца	Сийлахь – Боккхача Даймехка т1емах лаяца
11	Дувцара говзаме белгалонаш тахкар	1	24.11		О. 40 - 44 чулоацам юхахьабувца	Саь сурт- сибат
12	Саь майрал, денал	1	1.12		О. 45– 50 деша, дувцара план отгае	Беков Т. биографи
13	Беканаькьан Тембот. «Сердало», стих.	1	8.12		О. 51 дагахьа 1омае	Инд. болх «Газет Сердало» Дешархочун хоам: «Беков

						Т. – хьалхара хьехархо»
14	Беканакъан Т. «Ший хьакъ шийга дахар»	1	15.12		0. 52–55 чулоацам юхахъабувца	Дувцара план оттае
15	Забъгнакъан Б. «Марац», дувцар	1	22.12		0. 55 -63 чулоацам юхахъабувца, ахкан сайре ювца муг1араш дагахъа 1омаде	Биографи ха, «Лораде оакхарий» яхаш йоазон болх бе
16	Пхьилекъонгий Махъмад «Летчиках Оздоев Мурадах» стих.	1	29.12		0. 63 дагахъа 1омае	Анализ е стих.
17	«Г1ала яг1а», стих.	1	12.01		0. 66 – 67 дагахъа 1омае	Инд болх «Г1алаши в1овнаши»
18	Метта говзал. Сурт гойташ бола г1ирс метафора	1	19.01		0. 69 – 72 чулоацам юхахъабувца	Яндиев Дж. «Керда шу» яхача стих. т1ара хъязъе метафора
19	Классал арахъара дешар	1	26.01		0. 172 шаъра деша	
20	Озанакъан С. «Вахара лараш», стих.	1	2.02		0. 72 - 73 дагахъа 1омае	Стих. анализ е
21	«Къахъегам», стихотворени	1	9.01		0. 73 дагахъа 1омае	Стих. анализ е
22	«Барт-цхъоаг1о», стих.	1	16.02		0. 74 дагахъа 1омае	Барт-цхъоаг1о бувца кицаш доаладе
23	Александр Пушкин «1уйре» стих.	1	23.02		0. 75 дагахъа 1омае	
24	Хамхой А. «Накъаш дехкараш»	1	1.03		0. 75 – 76 дагахъа 1омае	Стих. анализ е
25	«Хоастам бу аз», стих.	1	8.03		0. 77 - 78 дагахъа 1омае	Даъхе хестаеш дола кицаш доаладе
26	«Дак», стихотворени	1	15.03		0. 82 – 83 дагахъа 1омае	Мишта да га д1айог1ари, никъ тоабари, хъаст баккхари?
27	Ведажнакъанв А. «Муте новраш»	1	22.03		0.79 - 86 чулоацам юхахъабувца	Муттеи Аминатеи сурт- сибат

28	Литературни кхоллам т1а беламе долчо лаьца	1	5.04		0 86 – 88 деша, определенеш 1омае	Инд. болх «Муте новраш» яхача дувцара т1а сатирически дар»
29	«Декхар», стихотворени	1	12.04		0. 89 шаъра еша	Йоазон болх «Сага декхар»
30	Прозаически а поэтически а йоазонаш. Лирика	1	19.04		0. 90 – 93 деша, определенеш 1омае	
31	Пхъилекъонгий М-С. «Б1ехали Аьрзии»	1	26.04		0. 93 - 95 чулоацам юхахъабувца	Оакхарехи оалхазарехи лаьца шоашта б1аргадайна сакъердаме х1ама дувца
32	Чакхенаькъан С. «Трасса», дувцар	1	10.05		0. 101 - 112 деша, чулоацам юхахъабувца	Биографи ха
33	Чакхенаькъан Мухъмад «Аслана дош» дувцар	1	17.05		0. 112 – 115 чулоацам ха	
34	«Оакхарий», дувцар	1	24.05		0. 119 - 131 деша, чулоацам юхахъабувца	Йоазон болх «Са хъамсара нана»